DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-12>
УДК: 376-056.2

Катерина Анатоліївна Шапочка
ORCIDiD [https:// orcid.org/0000-0002-4827-599X](https://orcid.org/0000-0002-4827-599X)
доктор філософії в галузі освіти,
доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
shapochka1111@gmail.com

Наталія Буркле
ORCIDiD [https:// orcid.org/0000-0001-7057-1261](https://orcid.org/0000-0001-7057-1261)
доктор педагогічних наук, професор,
Університет прикладних наук Хайльбронн,
м. Хайльбронн, Німеччина
natalya.buerkle@hs-heilbronn.de

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У науково-методичній статті наголошено на ролі закладів дошкільної освіти у континуумі навчання дітей з особливими освітніми потребами; розкрито специфічні особливості підготовки майбутніх вихователів до роботи в інклюзивному середовищі в умовах закладу вищої освіти. До особливостей фахової підготовки з досліджуваної проблеми віднесено такі: спрямованість фахової підготовки на розширення специфічних фахових знань, а також розвиток інклюзивної компетентності; формування у студентів здатностей створювати корекційно-розвиткове середовище для дітей дошкільного віку; формування у студентів здатностей вирішувати нестандартні професійні завдання; розвиток особистісно-ціннісної готовності до роботи в умовах інклюзії, визнання цінностей інклюзивної освіти як орієнтирів для виконання професійної діяльності; взаємозв'язок навчального матеріалу різних дисциплін професійно-педагогічного циклу; включення студентів у дієве професійне співробітництво; розвиток компетентностей навчатися протягом життя.

Ключові слова: майбутні вихователі, інклюзивне освітнє середовище, підготовка, діти із ООП, заклади дошкільної освіти.

Вступ. Пріоритетом державної освітньої політики XXI століття є гуманізація освіти, а саме: включення дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями психофізичного розвитку, до загальноосвітнього простору. В цих умовах особливої важливості набуває питання підготовки педагогічних кадрів, які формуватимуть особистість дитини в першій освітній ланці – закладі дошкільної освіти. Сучасні умови функціонування дошкільної

системи освіти, включення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні заклади, вимагають від працівників високого рівня підготовки, вміння приймати рішення, креативно мислити, творчо реалізовувати набуті знання на практиці. Сьогодення потребує спеціалістів дошкільної освіти нової формації, конкурентоспроможних, із високим рівнем фахової підготовки, які здатні реалізовувати державні стандарти, впроваджувати нові освітні

технології, а також мати стійку орієнтацію на інтереси кожної окремої дитини, задоволення її особливих потреб. Як слушно зазначає президент НАПН України В. Кремень: «Дитиноцентризм у освіті є необхідністю якомога більше наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, конкретних здібностей, майбутньої життєвої траєкторії людини» (Кремень, 2009). Особливого значення ця позиція набуває для суб'єктів інклюзивного освітнього процесу. Зокрема відзначимо, що за даними ЮНІСЕФ в Україні заклади дошкільної освіти (далі – ЗДО) відвідують 75,4 % дітей віком від 3 до 6 років. Цей показник є трохи вищим за аналогічні показники сусідніх країн, наприклад, Грузії (69,5 %), проте він є низьким порівняно з цільовим показником ЄС (95 % дітей віком від 4 до 6 років). На наше переконання, зниження показника відвідуваності також пов'язано із відсутністю чіткої системи інтегрування дітей із особливими потребами на рівні закладів дошкільної освіти, а також неготовністю педагогічних кадрів цих закладів до роботи в умовах інклюзивного середовища (Пітерс, 2018).

Проблеми розвитку системи інклюзивної освіти знайшли відображення в наукових доробках багатьох вчених. Зокрема, в роботах В. Засенко (2014) сформульовані пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, у тому числі інклюзивної освіти. Доробки В. Синьова, А. Шевцова (2004) демонструють глибокий аналіз проблематики освіти дітей з особливими потребами з виділенням ключових ознак нової стратегії динамічного розвитку корекційно-реабілітаційної педагогіки. Осмислені також питання управлінського (В. Нечипоренко, В. Ястребова, 2019), організаційного, змістового та методичного забезпечення (С. Миронова, 2015) інклюзивного навчання. Особлива увага дослідників була приділена різним аспектам організації інклюзивного навчання в закладах середньої освіти, зокрема: розглянуте питання організаційно-педагогічних сприятливих інклюзивному навчанню умов (Л. Будяк, 2010), розбудови шляхів підтримки розмаїття у загальноосвітньому класі (Т. Лорман (2010а, 2010b), перелік та сутність допоміжних послуг спеціалістів в інклюзивних класах (Д. Депплер,

Т. Лорман, У. Шарма (2009)), рефлексовані показники ефективності навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах із інклюзивною моделлю навчання (Ю. Сілявіна, 2019), проаналізовані в роботах А. Колупаєвої (2012, 2019) сутність, зміст інклюзивного середовища та оптимальні умови (З. Ленів, 2014) для його розбудови. Увага деяких дослідників зосереджується на питаннях інклюзивного процесу в закладах дошкільної освіти в Україні: концептуальних засад розвитку процесу інклюзії в умовах дошкільної освіти (І. Кузава, 2019), моніторингу якості дошкільної освіти (К. Крутий, 2006), перспективах інтеграції української дошкільної освіти в європейський інклюзивний простір (Н. Софій, 2017).

У ракурсі проблеми нашого дослідження звернемося до чисельних наукових розвідок, спрямованих на пошук оптимальних шляхів підготовки майбутніх фахівців до роботи в закладах інклюзивної освіти. Так, О. Мартинчук (2011, 2012) в теоретико-практичній площині вивчає питання готовності педагогів дошкільної освіти до організації корекційної та розв'язкової робіт з дітьми з особливими потребами; Т. Дегтяренко (2011, 2016) ґрунтовно досліджує питання оновлення системи професійно-прикладної підготовки випускників закладів вищої освіти з недефектологічних спеціальностей до роботи в системі інклюзивної освіти. В дослідженнях О. Кучерук (2012), В. Гладуш (2015) окреслюється спектр професійно значущих компетентностей, у яких наголошується на змісті інклюзивної компетентності майбутнього фахівця.

У представлених дослідженнях багато уваги науковців приділено розробці теоретико-методичних положень інклюзивної педагогіки, загальних аспектів підготовки майбутнього вихователя до професійної діяльності тощо. Проте зауважимо, що на сьогодні конкурентоздатність фахівців інклюзивних закладів освіти та стан практики впровадження інклюзії в заклади дошкільної освіти зумовлюють потребу у подальшій розробці проблеми підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи у умовах інклюзивного освітнього середовища. Оскільки

впровадження інклюзії в дошкільну практику передбачає багатоаспектні зміни процесу підготовки фахівців до цього процесу, то на сьогоднішній день назріла необхідність, по-перше, у чіткому визначенні специфічних особливостей підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища та, по-друге, відповідному системному перегляді змісту та методичного забезпечення.

Метою статті є розкриття специфічних особливостей підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Використано комплекс взаємодоповнюючих **методів дослідження**: системний аналіз психолого-педагогічної літератури, нормативно-правової бази, науково-педагогічної літератури в розрізі проблеми, яка досліджувалася; аналіз, синтез, узагальнення.

Роль закладів освіти у континуумі навчання та розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. В ст. 9 Закону України «Про дошкільну освіту» наголошується, що «діти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, можуть здобувати дошкільну освіту» у закладах дошкільної освіти України за місцем проживання. Як зазначає І. Кузава (2013), саме у дошкільному віці у дитини з особливими освітніми потребами існує унікальна можливість подолати наслідки певного сенсорного чи інтелектуального порушення, уникнути формування особливої позиції в середовищі здорових однолітків шляхом нормалізації життя дитини в сім'ї і включення батьків у процеси абілітації та реабілітації. При чому авторка підкреслює, що у дошкільному віці діти не мають упереджень стосовно своїх однолітків із особливими потребами (ці упередження вони засвоюють пізніше від дорослих). У дітей легко формується ставлення до фізичних та психічних недоліків, так само як і до індивідуальних особливостей інших людей (копір очей, волосся, тембр голосу і т.п.).

Опублікований огляд спеціальної літератури про роль дошкільної освіти та догляду за дітьми, здійснений у 2015 році групою науковців R. Dumcius, J. Peeters, N. Hayes, G. Van

Landeghem та іншими, переконує, що якісні заклади дошкільної освіти можуть мати істотний сприятливий вплив, зокрема, формування позитивного ставлення до навчання, який триває навіть до підліткового віку. В свою чергу, якість дошкільної освіти та догляду за дітьми, їхні результати для дітей та сімей залежать від добре освічених та компетентних кадрів (Dumcius, et al., 2015). На європейському рівні важливість високої кваліфікації кадрів визнається в Пріоритетах стратегічного співробітництва у сфері освіти та професійної підготовки (Європейська комісія, 2015). Зокрема, зазначається, що професіоналізація кадрів є одним із ключових завдань у подальшій роботі в галузі дошкільної освіти.

Особливості фахової підготовки для роботи в умовах інклюзивної освіти на нашу думку мають зумовлюватися рамковими вимогами до якості інклюзивних освітніх послуг, викладеними в нормативно-правових актах України. Зокрема, згідно з Наказом МОН від 01 квітня 2019 р. «Про затвердження типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних групах закладів дошкільної освіти» окреслено умови, які заклади дошкільної освіти мають забезпечити для якісної реалізації інклюзивного процесу. Крім того, вчасне діагностування та конкретизація особливих освітніх потреб дитини; створення у закладі освіти інклюзивного розвивального простору; надання дітям якісних освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг; за потребою забезпечення дітей спеціальним обладнанням та засобами корекції; здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини протягом усього періоду навчання; залучення батьків до освітнього процесу на умовах його повноцінних суб'єктів, а також постійний професійний саморозвиток та підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Відповідно до цього переліку ми сформулювали декілька ключових вимог до роботи вихователя інклюзивного освітнього закладу: наявність фахової підготовки та специфічних фахових компетентностей; здатність створювати

корекційно-розвиткове середовище; здатність вирішувати нестандартні професійні завдання; особистісно-ціннісна готовність до роботи в умовах інклюзії. Саме ці перелічені нами позиції мають бути покладені в основу розбудови системи підготовки конкурентоздатного фахівця, здатного працювати в умовах інклюзивного освітнього процесу. Розглянемо детальніше.

1. О. Кучерук (2012) у своїх працях наголошує на необхідності мати певний набір специфічних компетентностей, необхідний для роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Зокрема, мова іде про формування *інклюзивної компетентності* майбутніх педагогів. І. Хафізулліна (2008) виділяє такі критерії сформованості інклюзивної компетентності, як: мотиваційний (розвиненість мотивів, відповідних цілям і завданням інклюзивної моделі навчання); когнітивний (наявність необхідних для здійснення інклюзивного навчання знань, а також досвіду пошукової діяльності); операційний (опанування способами вирішення нестандартних професійних завдань процесі інклюзивного навчання); рефлексивний (наявність здатності до професійної рефлексії в умовах інклюзивного навчання).

2. Вміння *створювати й активно використовувати у роботі з дітьми дошкільного віку предметно-просторове розвивальне середовище* є однією зі складових підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Як слушно стверджує І. Кузава (2013), повноцінний розвиток дитини можливий за умови єдності розвиткового середовища та якісного професійного спілкування дорослих з дітьми, тобто, середовище сприяє змінам у людині, її особистісному розвитку. Використання ресурсів інклюзивного освітнього середовища сприятиме ефективному включенню вихованців, які мають особливі освітні потреби, у суспільство. Як зазначають В. Засенко та А. Колупаєва (2014), освітнє середовище інклюзивного закладу характеризується аксіологічним ставленням до особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, їхнього навчання і виховання, а також сукупністю зовнішніх і внутрішніх умов їхньої життєдіяльності,

спрямованих на реалізацію індивідуального життєздійснення вихованців.

Сучасність та розвитковість середовища, в якому зростає дитина, забезпечує ефективне формування у неї необхідних освітніх компетенцій, навичок самостійної та спільної діяльності, здатностей до активної міжособистісної взаємодії у соціумі задля реалізації власних можливостей. Предметно-просторове середовище має бути готовим до трансформації, варіативним; змістовно-насиченим; доступним та безпечним. Воно має відповідати програмово-методичним вимогам із обов'язковим урахуванням вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей дошкільників. При цьому потрібно раціонально комплектувати та гнучко розподіляти простір, підпорядковуючи його певній меті. Так, сформовані мікрозони є складовими предметно-просторового середовища, що сприяє гармонійному розвитку дитячої особистості. Сьогодні особливу увагу приділяють створенню універсального дизайну у закладі освіти як стратегії, спрямованої на те, щоб компоненти будь-якого середовища, виробів, комунікації чи послуг відповідали вимогам доступності, зрозумілості та спільності користування. Отже, продумано організоване середовище дозволяє педагогу сформувати в дітей із особливими потребами повноцінне мовлення і виступає складовою створення безпосереднього мовленнєвого середовища.

3. Говорячи про підготовку майбутніх вихователів до роботи в сучасних закладах дошкільної освіти, слід наголосити на *формуванні у студентів вміння розв'язувати проблеми* шляхом застосування знань, отриманих під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, та, відповідно, створювати як в аудиторії, так і за її межами освітнє середовище, орієнтоване на особливості майбутньої професійної діяльності, використовувати власний досвід під час проходження педагогічної практики, відповідно до вікових особливостей учнів і специфіки етапу їхнього навчання.

4. О. Мартинчук (2012) виділяє такі компоненти *професійно-особистісної готовності майбутнього педагога з дошкільної*

освіти до роботи в умовах інклюзивної освіти: мотиваційний (формування внутрішньої готовності до позитивного сприймання дітей з особливостями психофізичного розвитку); когнітивний (система знань і уявлень про проблему інвалідності, особливості психофізичного розвитку осіб з обмеженими можливостями здоров'я і особливості побудови освітнього процесу, в якому беруть участь діти з особливими освітніми потребами); креативний (відображає творчу активність і особистісні якості педагога); діяльнісний (реалізація професійно-педагогічних знань у роботі з дітьми з ООП, формування у майбутніх педагогів відповідних професійних компетентностей).

Формуючи готовність майбутніх фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, ми передбачаємо, що забезпечення умови «визнання цінностей інклюзивної освіти» впливатиме на якість виконання професійної діяльності. *Формування інклюзивних цінностей* – умова, яка не лише допомагає створити сприятливе середовище в колективі, а і закладає підґрунтя для формування толерантного суспільства, здатного сприймати кожну особистість, виключаючи будь-які прояви дискримінації. Світогляд педагогів, філософія і принципи інклюзії мають стати складовою частиною професійного мислення. Окрім цього, важливо аналізувати досвід інших країн, який має свої переваги та виклики й імплементувати кращі зразки педагогічної практики надання підтримки дітям з особливими освітніми потребами в Україні.

Досвід практичного вирішення проблеми підготовки майбутніх вихователів в умовах закладу вищої освіти. З метою оптимізації процесу підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзії в навчальний план підготовки фахівців спеціальності 012 Дошкільна освіта в Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського включено вивчення дисципліни «Інклюзивна освіта». Програмові результати навчання за цією дисципліною передбачають:

– обізнаність студентів у сфері міжнародного та національного законодавства

про інклюзивну освіту, у сфері концептуальних засад інклюзивної освіти;

– розширення базових уявлень про категорії осіб з особливими освітніми потребами, які є суб'єктами інклюзивної освіти, про закономірності та особливості їхнього розвитку та особливості психолого-педагогічного супроводу, уявлень про принципи організації, навчально-методичне забезпечення та механізми практичної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;

– розуміння, сприйняття та виявлення студентами етичних норм поведінки відносно осіб з особливими освітніми потребами, толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, недопущення дискримінації;

– розвиток здатностей збагачувати досвід інклюзивної освіти в Україні й інших державах світу та використовувати професійно-профільовані знання у здійсненні інформаційної роботи серед населення з питань корекційної та інклюзивної освіти; розвиток дослідницьких навичок із вивчення актуальних проблем розвитку інклюзивної освіти в сучасному світі.

За нашими спостереженнями та результатами аналізу документації, залучених до вивчення зазначеної дисципліни студентських груп, доходимо низки висновків: у студентів розвиваються здатності до індивідуальної і диференційованої роботи з дітьми раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей; до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами; до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти у процес, який триває впродовж усього життя людини; формуються вміння складати Індивідуальну програму розвитку та інші обов'язкові для інклюзивного навчання документи; розширюється обізнаність щодо універсального дизайну та розумних пристосувань в освіті.

Аналіз досвіду Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського та власні напрацювання дають змогу сформулювати особливості

підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища: 1) визнання цінностей інклюзивної освіти як орієнтирів для виконання професійної діяльності (рівність, права, участь, спільнота, повага до різноманітності, сталий розвиток, ненасильство, довіра, співчуття, чесність, мужність, радість, любов, надія і краса); 2) взаємозв'язок навчального матеріалу різних дисциплін професійно-педагогічного циклу; 3) включення студентів у дієве професійне співробітництво (проходження педагогічної практики, спільне викладання, наставництво, діалог), 4) удосконалення професійної компетентності майбутнього фахівця (пізнавально-мотиваційна, рефлексивна, комунікативна, полікультурна тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до роботи в інклюзивних умовах у закладі вищої освіти має бути системною, спрямованою на оволодіння студентами професійно-ціннісними орієнтаціями; професійно-особистісними якостями; професійно значущими здатностями, вміннями та навичками. Зокрема, нами було конкретизовано специфічні особливості підготовки майбутнього вихователя до роботи в умовах інклюзії: спрямованість фахової підготовки на розширення специфічних фахових знань, а також розвиток інклюзивної компетентності; формування у студентів здатностей створювати корекційно-розвиткове середовище для дітей дошкільного віку; формування у студентів здатностей вирішувати нестандартні професійні завдання; розвиток

особистісно-ціннісної готовності до роботи в умовах інклюзії, визнання цінностей інклюзивної освіти як орієнтирів для виконання професійної діяльності. На підставі аналізу досвіду Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського щодо оптимізації підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзії нами було додатково виділено такі особливості процесу фахової підготовки у досліджуваному контексті: взаємозв'язок навчального матеріалу різних дисциплін професійно-педагогічного циклу; включення студентів у дієве професійне співробітництво; розвиток компетентності навчатися протягом життя. Врахування в освітньому процесі закладу вищої освіти сукупності визначених особливостей уможливорює ефективність і результативність процесу професійної підготовки фахівців спеціальності «Дошкільна освіта» до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів теорії та практики підготовки фахівців спеціальності «Дошкільна освіта» до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі і не претендує на повноту й дослідницьку завершеність висвітлення цієї проблеми. *Подальшу роботу вбачаємо у емпіричному аналізі ефективності діяльності наукового гуртка факультету педагогічної та соціальної освіти, а також центру практичної підготовки студентів до професійної діяльності з позиції удосконалення методичної системи професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзивного освітнього процесу.*

Література

- Будяк Л. В. Організаційно-педагогічні умови інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній сільській школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2010. 20 с.
- Гладуш В. А., Баранець Я. Ю. До питання формування професійної компетентності педагога інклюзивного закладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2015. № 1(9). С. 73–79.
- Дегтяренко Т. М. Сучасні тенденції модернізації підготовки педагогів до професійної діяльності в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія.* 2011. Вип. 577. С. 51–60.

- Дегтяренко Т. М. До проблеми професійно-прикладної підготовленості випускників вищих навчальних закладів недефектологічних спеціальностей до роботи в системі інклюзивної освіти. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституціалізації до інклюзії* : Матеріали міжнародного Конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології (Україна, м. Вінниця, 27-28 жовт. 2016 р.). Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. С. 92–93.
- Депплер Д., Лорман Т., Шарма У. Переосмислюючи допоміжні послуги спеціалістів в інклюзивних класах. *Дефектологія. Особлива дитина : навчання та виховання*. 2009. № 3. С. 9–14.
- Засенко В. В., Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 20–29.
- Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок». 2019. 304 с.
- Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.
- Кремень В. Г. Про «Дитиноцентризм», або Чому освіта України потребує структурних *Щоденна всеукраїнська газета «День»*. № 210(3130). 19 листопада, 2009. С. 1–6
- Крутий К. Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД. 2006. 172 с.
- Кузава І. Б. Концептуальні засади розвитку процесу інклюзії в умовах дошкільної освіти *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Вип. 23. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2013_23_40
- Кучерук О. С. Інклюзивна компетентність як сучасна вимога до професійної готовності майбутнього вчителя в умовах упровадження інклюзивного навчання. *Сучасна освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 листоп. 2012 р.). Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. С. 66–68
- Ленів З. Підготовка кадрів для створення оптимальних умов дітям з порушеннями психофізичного розвитку в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 13–19.
- Лорман Т. Депплер Дж., Харві Д. Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практ. посіб. ; пер. з англ. Київ : СПД-ФО Парашин І. С. 2010 б.
- Лорман Т. Депплер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практ. посіб. ; пер. з англ. Київ : СПД-ФО Парашин І. С. 2010а.
- Мартинчук О. В. Готовність педагогів дошкільної освіти до організації корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами в загальноосвітньому просторі. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 2011. № 4. С. 156–160.
- Мартинчук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах іклюзивної освіти *Вісник психології і педагогіки : збірник наук. праць* Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Київ. 2012. Вип. 8. URL : <http://www.psyh.kiev.ua>
- Миронова С. П. Інклюзивне навчання : організаційне, змістове та методичне забезпечення : Навч.-метод. посіб. / За заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2015. 236 с.
- Нечипоренко В. В., Ястребова В. Я. Розвиток професійної готовності менеджерів освіти до системної організації інклюзивного навчання у Новій українській школі *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка.*

- Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 104–122. DOI :10.51706/2707-3076-2019-1-12
- Пітерс Я. Підвищення якості дошкільної освіти та догляду за дітьми в Україні. Гент : VBJK. 2018. 45 с.
- Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні. *Дефектологія*. 2004. № 2. С. 6–11.
- Сілявіна Ю. С. Здатність учнів з особливими освітніми потребами до успішної навчальної діяльності як критеріальний показник ефективності системи педагогічної реабілітації в інклюзивному освітньому середовищі школи *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 148–158. DOI : 10.51706/2707-3076-2019-1-16*
- Хафизуллина И. Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования". Астрахань, 2008. С. 5–19.
- Dumcius R., Peeters J., Hayes N., Van Landeghem G., Siarova H., Peciukonyté L., Ceneric I. & Hulpia H. Study on the effective use of early childhood education and care (ECEC) in preventing early school leaving (ESL). Report for the European Commission DG Education and Culture. Brussels. 2014.
- European Commission, *New priorities for European cooperation in education and training*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2015). Joint Report of the Council and the Commission on the implementation of the Strategic framework for European cooperation in education and training (ET2020), {SWD (2015) 161 final}, Brussels.
- Sofiy N. Ukraine – ECEC Workforce Profile. In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer 2017. URL : www.seepro.eu/English/Country_Reports.htm.

References

- Budiak, L. V. (2010). Organizational and pedagogical conditions of inclusive education of children with disorders of psychophysical development in general rural school. Synopsis of PhD thesis (ukr).
- Dehtiarenko, T. M. (2011). Modern tendencies of modernization of teacher training for professional activity in Ukraine. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Pedagogy and psychology*. Vol. 577. 51–60 (ukr).
- Dehtiarenko, T. M. (2016). To the problem of professional and applied preparation of graduates of higher educational institutions of non-special education specialties to work in the system of inclusive education. Education of children with special needs: from institutionalization to inclusion. Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. 92–93 (ukr).
- Deppler, D., Lorman, T. & Sharma, U. (2009). Rethinking support services for specialists in inclusive classrooms. *Defectology. Special child: education and upbringing*. № 3. 9–14 (ukr).
- Dumcius, R., Peeters, J., Hayes, N., Van Landeghem, G., Siarova, H., Peciukonyté, L., Ceneric, I. & Hulpia, H. (2014). Study on the effective use of early childhood education and care (ECEC) in preventing early school leaving (ESL). Report for the European Commission DG Education and Culture (eng).
- European Commission, *New priorities for European cooperation in education and training*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2015). Joint Report of the Council and the Commission on the implementation of the Strategic framework for European cooperation in education and training (ET2020), {SWD (2015) 161 final} (eng).

- Hladush, V. A. & Baranets, Ya. Yu. (2015). On the issue of professional competence formation of a teacher of an inclusive institution. Bulletin of Alfred Nobel University of Dnepropetrovsk. Series "Pedagogy and Psychology". Pedagogical sciences. № 1(9). 73–79 (ukr).
- Khafyzullyna, Y. N. (2008). Formation of inclusive competence of future teachers in the process of professional training. Synopsis of PhD thesis (rus).
- Kolupaieva, A. A. & Taranchenko, O. M. (2019). Teaching children with special educational needs in an inclusive environment: a textbook. Kharkiv: Ranok Publishing House (ukr).
- Kolupaieva, A. A., Danilavichutie, E. A. & Lytovchenko, S. V. (2012). Professional cooperation in an inclusive school: a textbook. Kyiv: "ASK" Publishing Group
- Kremen, V. H. (2009, 19 November). About "Child-centeredness", or Why education in Ukraine needs structural changes. Daily All-Ukrainian newspaper "Day". № 210(3130). 1–6 (ukr).
- Krutii, K. L. (2006). Monitoring as a modern means of managing the quality of education in preschool education: a monograph. Zaporozhye: LLC "LIPS" LTD. (ukr).
- Kucheruk, O. S. (2012). OS Inclusive competence as a modern requirement for professional readiness of future teachers in the conditions of introduction of inclusive education. Modern education in the conditions of reforming: problems, theory, practice. Kharkiv: KhNPU named after G.S. Skovorody.(ukr).
- Kuzava, I. B. (2013). Conceptual bases for the development of process of inclusion in the conditions of preschool education Scientific journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 19: Correctional pedagogy and special psychology. Vol. 23. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2013_23_40 (ukr).
- Leniv, Z. (2014). Training to create optimal conditions for children with mental and physical disabilities in an inclusive environment. Special child: education and upbringing. № 3. 13–19 (ukr).
- Lorman, T., Deppler, Dzh. & Kharvi, D. (2010a). Inclusive education. Supporting diversity in the classroom: practice book; transl. from Engl. Private entrepreneur Parashyn I. S. (ukr).
- Lorman, T., Deppler, Dzh. & Kharvi, D. (2010b). Education of children with special needs: research and prospects. Inclusive education. Supporting diversity in the classroom: practice. way. ; lane. from English Kyiv: SPD-FO Parashin practice book; transl. from Engl. Private entrepreneur Parashyn I. S. (ukr).
- Martynchuk, O. V. (2011). Readiness of preschool teachers to organize correctional and developmental work with children with special needs in the general educational space. Proceedings. Series "Psychological and pedagogical sciences". Nizhyn: Nizhyn Gogol State University Publishing House. № 4. 156–160 (ukr).
- Martynchuk, O. V. (2012). Preparation of future teachers for professional activity in the conditions of inclusive education Bulletin of psychology and pedagogy: collection of sciences. Proceedings of the Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University Institute of Psychology and Social Pedagogy. Vol. 8 <http://www.psyh.kiev.ua> (ukr).
- Myronova, S. P. (2015). Inclusive education: organizational, semantic and methodical support: Teaching method. manual. / the head. ed. S.P. Mironova. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University. (ukr).
- Nechyporenko, V., Yastrebova, V. (2019). Development of professional readiness of education managers for systemic organization of inclusive education *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)*. Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education. Khortytsia National Educational Rehabilitation Academyll of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 1(1). 104–122. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-12> (ukr).
- Piters, Ya. (2018). Improving the quality of preschool education and child care in Ukraine. VBJK (ukr).

- Sofiy, N. (2017). Ukraine – ECEC Workforce Profile. In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer www.seepro.eu/English/Country_Reports.htm. (ukr).
- Synov, V. & Shevtsov, A. (2004) A new strategy for the development of correctional pedagogy in Ukraine. *Defectology*. № 2. 6–11 (ukr).
- Siliavina, Yuliia (2019). The ability of students with special educational needs for successful educational activities as an indicator of the pedagogical rehabilitation system efficiency *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)*. Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education. Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 1(1). 148–158. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-16> (ukr).
- Zasenko V. V. & Kolupaieva A. A. (2014). Children with special needs: priority directions of the state policy of Ukraine in the field of education, social protection and health care. *Special child: education and upbringing*. № 3. 20–29 (ukr).

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ К РАБОТЕ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Екатерина Шапочка, доктор философии в области образования, доцент кафедры педагогики и инклюзивного образования, Николаевский национальный университет имени В. А. Сухомлинского, Николаев, Украина, e-mail: shapochka1111@gmail.com

Наталья Буркле, доктор педагогических наук, профессор, Университет прикладных наук Хайльбронн, Хайльбронн, Германия, e-mail: natalya.buerkle@hs-heilbronn.de

В статье проанализированы особенности подготовки будущих воспитателей к работе в условиях инклюзивной образовательной среды; раскрыто понятие инклюзивной образовательной среды; отмечена роль детских дошкольных учреждений в континууме (непрерывное обучение). Раскрыты условия готовности будущих специалистов к работе в инклюзивной образовательной среде: признание ценностей инклюзивного образования в качестве ориентиров для выполнения профессиональной деятельности; взаимосвязь учебного материала различных дисциплин профессионально-педагогического цикла; включение студентов в действенное профессиональное сотрудничество; совершенствование профессиональной компетентности будущего специалиста.

Ключевые слова: будущие воспитатели, инклюзивная образовательная среда, подготовка, дети с ОП.

THE SPECIFICS OF TRAINING FUTURE EDUCATORS FOR WORK IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Kateryna Shapochka, Doctor of Philosophy in Education , Associate Professor of Pedagogy and Inclusive Education, Mykolaiv V. O. Sukhomlynsky National University, Mykolaiv, Ukraine, e-mail: shapochka1111@gmail.com

Natalya Bürkle, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Heilbronn University of Applied Science, Heilbronn, Germany e-mail: natalya.buerkle@hs-heilbronn.de

The article analyzes the specifics of training future educators for work in an inclusive educational environment; the concept of inclusive educational environment is revealed; the emphasis is placed on the role of preschool institutions in the continuum (lifelong learning). Emphasis is placed on the following conditions of future professional readiness to work in an inclusive educational environment, namely the recognition of the values of inclusive education as guidelines for professional activity (equality, rights, participation, community, respect for diversity, sustainable development, nonviolence, trust, compassion, honesty, courage, joy, love, hope and beauty); the relationship of educational material of different disciplines of the professional and pedagogical cycle; inclusion of students in effective professional cooperation (pedagogical practice, co-

teaching, mentoring, dialogue), improvement of professional competence of the future specialists (cognitive-motivational, reflective, communicative, multicultural, etc.).

Speaking about the preparation of future educators to work in modern preschool education, it should be emphasized on the formation of students' ability to solve problems by applying the knowledge gained during the study of disciplines of the psychological and pedagogical cycle, and, accordingly, to create both in the classroom and outside it the educational environment focused on the features of future professional activity, to use their own experience during pedagogical practice, in accordance with the age characteristics of children and the specifics of the stage of their learning.

The environment for the child development should be modern and contribute to the effective formation of children's competencies, skills of independent and joint activities, active interaction in society needed for realization of their own potential. Subject-spatial environment should be content-rich, ready for transformation; multifunctional; variable; available; safe.

We support the view of many scholars that the worldview of educators should change, and that philosophy and principles of inclusion should become an integral part of professional thinking. We understand that it is important to analyze the experience of other countries, which has its advantages and challenges, and implement the best examples of pedagogical practice of providing support to children with special educational needs in educational process in Ukraine.

Key words: *future educators, inclusive educational environment, conditions of inclusive education, children with SEN.*

Авторський внесок кожного із співавторів: Шапочка К. А. – 50 %, Буркле Н. – 50 %.

Стаття надійшла до редакції / Received 10.11.2020

Прийнята до друку / Accepted 11.12.2020

Унікальність тексту 87,7 % (Unicheck ID 1006842157)

© Шапочка Катерина Анатоліївна, Буркле Наталія, 2020